

Biskop Atle Sommerfeldt:
SKRIFTEN ALENE: OM LUTHERS
SKRIFTFORSTÅELSE – OG VÅR
Litteraturhuset Fredrikstad

15.mars 2017

1. Det eksistensielle utgangspunkt

Alt arbeid med Martin Luther må starte der han selv startet, nemlig i den eksistensielle nøden Luther så i sitt liv og i virkeligheten rundt seg. Han levde i en dramatisk overgangstid der verdensbilder ble rokket, nye erkjennelser vokste frem, med store politiske og økonomiske omveltninger i samfunnet, sterk utvidet pengeøkonomi med en økende urbanisering som førte til økt grådighet og utbytting, sult, nød og elendighet og en kontinuerlig maktkamp mellom fyrstene og keiseren. Omveltningene var så store og kirken så svak at en apokalyptisk ånd spredde seg der en forventet verdens snarlige sammenbrudd og Jesu gjenkomst til dom. Helt sentralt sto spørsmålet etter Gud som virket taus, selv i en så dramatisk situasjon, og ikke minst hva utfallet ville bli for den enkelte i den kommende dom.

Luthers sentrale eksistensielle nød dreide seg derfor om dødens virkelighet, djevelens og det ondes tilsynelatende overveldende makt og sin egen utilstrekkelighet i å leve det enkle, men svært krevende budet om å elske sin neste som seg selv - alle tre sentrale eksistensielle temaer i de fleste tider og på de fleste steder.

Luthers grunnleggende spørsmål var derfor hvordan han kunne oppnå frigjøring fra død, djevel og synd, spisset til ropet etter nåde.

Kirken forholdt seg selvfølgelig til disse spørsmålene og ga ham omfattende råd og lister med krav som han skulle oppfylle og som skulle sikre ham nåde både i dette og det neste livet. Men Luther mente å observere et så stort forfall i kirkens ledelse og deres forvaltning av eiendommer og livsførsel, at han var svært skeptisk til om kirkeledelsen kunne hjelpe ham. Han så en tredobbel agenda fra deres side: Først å berike kirken, dernest ved å berike kirkeledelsen og så for det tredje å bruke nødstedte menneskers religiøse lengsel til å sikre seg disse rikdommene gjennom lærestrukturer og konkrete tiltak som avlatshandel.

Luther var professor i bibelfag og studerte og leste hele Skriften i mange år på fulltid, under streng religiøs praksis og askese. Hans religiøse lengsel og søking fant han presist uttrykt hos salmisten i form av en bønn:

«Jeg er din tjener, gi meg innsikt, så jeg kan kjenne dine vitnesbyrd» (Salme 119, 125). Han fant ikke svar i kirkens praksis, og lette - vi må kunne si desperat - i Skriften etter svar.

2. Ordet og ordene

Luther håpet at svaret han lette etter måtte finnes i Den hellige skrift. Her var han påvirket av samtidens generelle kulturklima der man i renessansens ånd søkte kildene bakenfor aktuelle tolkninger og forståelsesformer. Men hvordan kunne han finne Skriftens svar på sine spørsmål?

Luther var jo vel kjent med at en ikke ville finne Skriftens svar bare ved å lese den som en alminnelig bok. Skriftene må vurderes og tolkes. Den tyske Luther-forskeren Gerhard Ebeling sier det slik:

«Et formalt skriftprinsipp er problematisk. Det kan gjøre Skriften til en trykkende lov. Skal Skriften alene ha gyldighet, da er åpenbart alt avhengig av hvordan dette blir forstått og blir fortolket» (Ebeling, side 80)

Luther er som vanlig saftigere i språkbruken:

«Skriften har en voksende nese som gjennom vilkårlig fortolkning på forskjellig vis forandrer og ødelegger Skriftens ansikt» (Ebeling, side 81).

Vi ser dette tydelig i hans fortaler til bibeloversettelsen der han rettleder leseren i forståelsen av skriftene. I innledningen til Det nye testamente sier han:

«Det hadde vært rett og rimelig om denne bok gikk ut uten noen som helst fortale og uten noe fremmed navn, at den bare bar sitt eget navn og talte for seg selv. Men siden mange slags fortolkninger og fortaler har ført til at de kristne ikke lenger vet forskjell på evangelium og lov, på nytestamente og gammeltestamente, gjør situasjonen det nødvendig med en retningsviser og fortale». (Fortale til NT, i Levende Luther, side 41).

I sin «Undervisning om hvorledes de kristne skal forholde seg til Moses, heter det:

«Men bandittene våre kommer styrtende og sier alt det de leser i Moses: «Der taler Gud, det kan ingen nekte for, derfor må man holde det!» Så stemmer pøbelen i: «Hei, har Gud sagt det, hvem vil da si imot?» Dermed lar de seg drive som grisene til trauet Og nu for tiden er det nok av store predikanter som bommer fordi de ikke vet hvordan de skal preke over Moses. De er helt fra seg, tuter, bærer seg og truer, plaprer omkring blant folk: Guds ord, Guds ord» (Levende Luther, side 120)

Luther oppdager at for å forstå Skriften og la den svare på den eksistensielle nød, kan han verken lese den rett frem – det blir helt tilfeldig – eller allegorisk, det er å finne en åndelig mening bak det som står utlevert til predikanten og kirkens fortolkninger, eller som et moralskrift der sannhet er skjult. Skriften skal leses som den er, men tre hovedprinsipper må gjelde når en skal vurdere det som står skrevet:

For det første må skriftet forstås ut fra **hvem den er skrevet av**, som det tydelig fremgår av fortalene til Hebreerbrevet, Jakobs brev, Judas og Johannes Åpenbaring:

«Hittil har vi behandlet de rette, sikre hovedbøker i Det nye testamentet. De fire som nå følger, har derimot tidligere vært annerledes ansett.

*Dette brevet til **hebreerne** er ikke skrevet av St. Paulus eller noen annen apostel, han taler om apostlene som en elev.*

*Men denne **Jakob** gjør ikke noe annet enn å forkynne loven og dens gjerninger og føyer det ene til det annet i et slikt rot at jeg tror det må være en eller annen god og from mann som har samlet enkelte utsagn av apostlenes disipler og har kastet dem på papiret.*

St. Judas er et utdrag eller en avskrift av St. Peters annet brev og taler om apostlene som en elev lang tid etter.

Med Johannes Åpenbaring mangler den mer enn én ting på at jeg kan holde denne bok for apostolisk eller profetisk. For det aller første og aller viktigste gir ikke apostlene seg av med syner, men profeterer klare og tørre ord Det er så ille at jeg i hvert fall ikke kan finne spor av at det er Den hellige Ånd som har laget den ... Det er også flere av kirkefedrene som har forkastet denne bok» (sitert etter Lønning, side 81-86).

For det andre **hvem den er skrevet til:**

«Det er sant at Moses har gitt dette bud og har talt til folket på denne måten, men vi er ikke dette folk som Herren talte det til Men Guds ord og Guds ord, fru Blom, jeg må vite og gi akt på hvem Guds ord sies til! Ordet har skjedd på mange måter fra begynnelsen av, og derfor må man ikke bare se etter om det er Guds ord, om Gud har sagt det. Viktigere er det å se etter hvem det er talt til, om det treffer deg eller en annen ... Jeg skal se på det som gjelder meg, som sagt til meg, som han formaner og krever meg til regnskap med» (Undervisningen om Mosebøkene, side 121 og 123).

Og for det trede og aller viktigste, må en vurdere **hva skriftordet sier** om forholdet til Ordet, som er Jesus Kristus og evangeliet som Han forkynner.

«På denne måten er det at Det gamle testamente blir forstått rett: når man tar vare på profetenes skjønne utsagn om Kristus, når man fatter og merker seg de gode eksemplene, og når man bruker lovene etter som det passer og de er til gagn for oss» (Luther: Om Moseloven, Lønning s125f).

Luthers grunnleggende skriftforståelse er at å tolke skriften i lyset av Ordet, av skriftens guddommelige åpenbaring og egentlige sak. Ordet er Kristus og kjernen i nøtten. De ytre ordene er skallet som må knekkes for å finne denne kjerne. Bare slik kan en skjelve mellom Ordet, det levende og skapende, og ordene, de skriftlige nedtegninger i Bibelens bøker

Jeg vil komme nærmere tilbake til hva Ordet er, men la meg først ta en liten omvei og minne om hva Bibelen som skriftsamling egentlig er.

3. Hva slags bok er egentlig Bibelen?

For Jesus og disiplene er Skriften det vi kaller Det gamle testamentet. Jesus tolker disse skriftene slik at han selv er den lovede Messias. Vi har overtatt denne forståelsen fra dem som gikk sammen med ham og så hans gjerninger og hans død på korset. Men først og fremst ble de formet av møtene med den korsfestede som den oppstandne og hans utsendelse av dem til alle folkeslag, manifestert i budskapet de fikk overlevert på pinsedag. Peters preken er en tolkning av de gamle skriftene i lys av Jesu oppstandelse, og han formulerer kirkens kjernebudskap om Den treenige Gud slik:

*«Denne Jesus har Gud reist opp, det er vi alle vitner om. Han ble opphøyd til Guds høyre hånd og mottok fra sin far Den hellige Ånd som var lovet oss, og den har han nå øst ut, slik dere ser og hører ... så skal hele Israels folk vite forvist: Denne Jesus som **dere***

(For den rette tolkning må vi spørre hvem «dere» er i dette utsagnet, ikke minst på grunn av dets virkningshistorie. «Dere» må være befolkningen i Jerusalem 53 dager tidligere og ikke det jødiske folk som helhet slik både kirkefedre, Luther og seinere tiders antisemitter har hevdet ved å gjøre jødefolket kollektivt ansvarlig i all tid for Jesu korsfestelse).

korsfestet, ham har Gud gjort til både Herre og Messias» (Apg 2, 32-33+36).

Det skjer så to prosesser i kirken som er grunnlaget for den samlingen av skrifter som vi kaller Det nye testamentet. Begge prosesser er formet av at urkirkens forventning om jordens undergang og Jesu annet komme i deres samtid, ikke skjer.

Først begynner apostlene å kommunisere skriftlig med det voksende antall forsamlinger over store geografiske avstander, først Paulus i brev til forskjellige menigheter og litt senere skriftlige fortellinger om Jesu liv og virke, i det vi kaller de fire evangeliene. Dette var avsluttet på slutten av det første århundre, 30-60 år etter pinsedag, og mens det meget godt kan ha fortsatt levd mennesker som hadde opplevd Jesus og begivenhetene i Jerusalem i år 33.

Mange tradisjoner fantes og kirkeledere fortsatte å skrive brev og traktater. Det tok 300 år til før det ble allmenn enighet om at den samling av skrifter vi i dag har i Det nye testamentet er å regne som kirkens kilde for kirkens bekjennelse. I disse tre hundre årene var det kirken som bevarte og anvendte skriftene fra den første generasjonen kristne og som gjorde dem levende gjennom lovprising, trøst og formaning, men først og fremst som rettleiding i tolkningen av Den treenige Guds handlinger for dem og med dem i Jesus Kristus. Da hadde det vi kaller Det gamle testamentet blitt samlet rundt år 250 etter Kristus.

Den grunnleggende erkjennelsen av Skriftens karakter som følger av denne historiske realiteten, er at det er fortellingen om og budskapet til og om den korsfestede og oppstandne Jesus Kristus som gir skriftene deres autoritet, ikke omvendt. Jesus er først, Skriften deretter, for å si det noe tabloid.

I takt med kirkens utbredelse vestover og posisjon i keiserrikets vestlige hovedstad i Roma, oversatte Hieronymus på pavelig oppdrag hele det som nå var besluttet å være den skriftsamling kirken skulle holde seg til, til latin - som ble ansett som datidens folkespråk. Den fikk derfor navnet Vulgata. Han begynte dette arbeidet i Roma og fullførte det i Betlehem fra 382 til 405. I tillegg til de skriftene vi har i vår Bibel, inneholder denne også de såkalte apokryfe skriftene, det vil si bøkene som ble til mellom bøkene i vårt gamle testamente og det nye testamentet. Det var en revidert utgave av Vulgata som Gutenberg trykket i 1456. Ved konsilet i Trient ble det besluttet at Vulgata var kirkens offisielle bibel og en revidert utgave ble utgitt i 1592 (Vulgata Clementina). Dette er fortsatt den offisielle versjonen av Bibelen i den romersk-katolske kirke, dog noe modifisert i 1979 (Nova Vulgata).

Parallelt med denne prosessen gikk prosessen med å uttrykke Skriftens budskap i en felles bekjennelse. Først kom den apostoliske trosbekjennelse, som vi bekjenner i kirken hver søndag og som vi finner i tilnærmet vår form (den gammelromerske bekjennelse) i det andre århundre. Den beskriver i kortform evangeliene, Paulusbrevene og Apostlenes gjerningers fortelling. Det var behov for en bekjennelse som i tillegg tolket disse begivenhetene på en for samtiden forståelig form, og særlig uttrykte dybden i forståelsen av Jesus som sann Gud og sant menneske. Dette ble den nikenske bekjennelse som vi bekjenner ved store anledninger som

f.eks. 1. juledag. Den ble endelig vedtatt på et kirkemøte i Efesos i 431 (Nikea 325, Konstantinopel 381).

Det er dette samsynet mellom Bibelen som en samling skrifter og forståelsen av kjernen i disse skriftene gjennom bekjennelsesdannelsen, som er nøkkelen til Luthers og den økumeniske kirkes grunnleggende forståelsen av Skriften. Skriften gir kirken dens oppdrag og kirken tolker Skriftens innhold. Dette kan sees som et sirkelresonnement, men kirken har snarere forstått det som en kontinuerlig dialektikk mellom Ordet og ordene.

Et eksempel på dette er den store striden i andre halvdel av det første årtusen om billedforbudet, det andre budet i den opprinnelige rekken av de ti bud:

«Du skal ikke lage deg gudebilder, ingen etterligning av noe som er oppe i himmelen eller nede på jorden eller i himmelen eller i vannet under jorden».

Billedstormerne, eller den ikonoklastiske fløy, mente at bare korset kunne avbildes i lydighet mot budet. I 754 holdt Konstantin V et ikonoklastisk konsil som uttalte: «Vi erklærer enstemmig at ethvert bilde, laget i et hvilket som helst materiale med malerens syndige kunst, skal støtes og fjernes og forbannes bort fra den kristne kirke». Striden var svært alvorlig og truet med å splitte kirken. I 842 ble striden avsluttet ved at den siste ikonoklastiske keiser døde, og etterfølgeren fulgte ikke opp kampen for billedforbudet.

Saken dukket opp igjen i det vi kaller reformasjonens venstre fløy og i den reformerte kirke, noe en tydelig ser i den reformerte hovedkirken i Genève. I reformasjonens første århundre i Norge ble også svært mye bilder ødelagt. Det er vel også riktig å si at en tradisjonelt bedehus i stor utstrekning på dette punktet er nært knyttet til den reformerte tradisjonen.

I Luthers katekismer er dette andre budet utelatt og Luther gikk hardt i rette med billedstormerne.

I den lutherske tradisjonen er heller ikke de apokryfe bøkene med i Bibelen.

4. Bibelen – Guds inspirerte ord?

I den lutherske kirke utviklet det seg på 1600-tallet en dominerende retning som kalles den lutherske ortodoksien, i stor utstrekning formet i opposisjon til den romersk-katolske kirke og med de europeiske religionskrigene i det første hundreåret etter reformasjonen som kontekst og bakteppe. Her formulerte en det som ble kalt «verbalinspirasjonsteorien» om Bibelens skrifter. En forsto 2Tim 3,16 slik at hvert enkelt ord i Bibelen er guddommelig inspirert og derfor ufeilbarlig i alle ting:

«Hver bok i Skriften er innblåst av Gud og nyttig til opplæring, tilrettevisning, veiledning og oppdragelse i rettferd, så det menneske som tilhører Gud, kan være fullt utrustet til all god gjerning».

Men ved gjenoppdagelsen av Luthers skrifter på slutten av 1700-tallet og derav økt bevissthet om Skriftens tilblivelse og tolkningshistorie, erkjennelsen av at den lutherske ortodoksien brukte mange krumspring for å få alt til å stemme med det læresystem man etablerte og etterhvert de nye erkjennelser i verdensbilde, samfunnssyn og naturvitenskap - mistet denne forståelsen sin oppslutning. Den dukket imidlertid opp igjen på midten av 1800-tallet og fikk

fornyhet styrke i USA ved begynnelsen av forrige århundre i møte med de nye, vitenskapelige gjennombrudd. Ikke minst ble den nye pentekostale veknelsen – i tradisjonen fra reformasjonens anabaptister eller gjendøpere - et viktig miljø for dette synet. Det er naturlig siden de hevdet seg å bygge bare på Bibelen og legger liten vekt på kirkens bekjennelse slik den vokste frem i kirken. Her ble det satt opp en uoverstigelig motsetning mellom den nyere naturvitenskap og Bibelen. Så sterk var og er denne bevegelsen i USA at selv en luthersk kirke som Missourisynoden sluttet seg til dette og fornyet den lutherske ortodoksiens verbalinspirasjonslære. I Missourisynodens grunnlag (i dag med en misjonsstasjon i Norge under navnet Messiaskirken) fra 1957, heter det at «Bibelen som de hellige skrifter er i alle deler og ord ufeilbarlige sannheter, også i de deler som behandler historiske, geografiske og andre sekulære forhold» (Doctrinal Declarations, utgitt i 1957). I dag er dette tonet noe ned i den forstand at en bare sier at Bibelen er Guds «inerrant» (ufeilbarlig) and «infallible» (ufeilbarlige) Ord.

Andre grupperinger i USA, med avstikkere også i Norge og i vårt lokalsamfunn, hevder at en må velge f.eks. mellom Darwin og Bibelen og gjør forestillingen om at Skriften besvarer spørsmålet om jordens opprinnelse med 6 dager for ca 6000 år siden til et bekjennelsesspørsmål, og til og med grunnlag for å etablere egne, såkalte «kristne» skoler.

Dette er meget langt fra hovedstrømmen i den lutherske teologi slik det f.eks. uttrykkes hos MFs stifter Sigurs Odland:

«Det er overalt kun de frelseshistoriske kjendsgjæringer og deres rette ethisk-religiøse tydning og anvendelse, som det fra den kristelige tros standpunkt viste seg nødvendig at have en sikker og paalitelig normativ fremstilling av. Udover dette omraade vil man derfor heller ikke være berettiget at udstrekke Skriftens inspirasjon og ufeilbarhed, og det vil saaledes, saavidt jeg forstaar, fra et kristelig standpunkt uden betenkelighet kunne medgives, at de hellige forfattere, hvor det gjelder utvortes historisk, geografisk, naturvidenskapelig o.l. art, ikke har været hævet over den almenmenneskelige erkjennelses skranker» (Sitert av Per Lønning i Frihet til tro, side 126).

Leiv Aalen, MFs professor i dogmatikk, uttrykker seg slik i et oppgjør med sin kollega Carl Fredrik Wisløffs bibelsyn:

«Der hvor man mener å kunne kvitte seg med den slags problemer (det er teologisk-vitenskapelig lesning av Skriften) ved å gripe tilbake til en bastant biblisme, der havner man i en herlighetsteologi som bare tilsynelatende ivaretar kristentroens elementære anliggender ... som den jevne mann saktens kan forstå, ... men som i realiteten undergraver Skriftens egen troverdighet ved å dyrke perifere eller endog helt unødige problemer som en hovedsak, for ikke å si salighetssak. Hvor man på denne måten operer med et inspirasjonsdogme som krever bokstavelig tro på en bibelsk ufeilbarhet, der minner det kanskje mest om det gamle romersk-katolske motstykke hvor man i kraft av en pavelig ufeilbarhet «bebyrder samvittighetene» med unødige krav og forpliktelser som strider mot evangeliets frihet» (Aalen i Nome, side 223).

Dette er en erkjennelse som ligger dypt i den jødisk-kristne tradisjonen der menneskets fornuft og viten ikke sees som en motsetning til den åpenbarte troen på en Gud, men som komplementært. Den britiske over-rabbineren Jonathan Sacks sier det slik:

«Vitenskapen deler opp virkeligheten og ting for å se hvordan de virker. Religionen setter ting sammen for å se hva de betyr ...» (Sacks, side 2).

Han argumenterer overbevisende om hvordan darwinismen utdyper og beriker troen på Gud som skaper. Hans konklusjon på gjennomgangen av troens og den hebraiske bibelens forhold til Darwin (side 209 - 232), er som følger:

«Det tok 13.7 billioner år før det første menneske vendte sine tanker utover det fysiske univers og, på leting etter Gud, fant at Gud leter etter oss».

I vår tid kan vi se forskjellen mellom disse to grunnleggende synene på Bibelen ved å sammenlikne med ortodoks islams forståelse av Koranen:

«For muslimer er Koranen det bokstavelige Guds ord mottatt i diktat av profeten Muhammed i løpet av 22 år i hans morsmål arabisk og som han leverte videre til sine tilhengere. Koranen er islams fundament og den primære kilde for veiledning for muslimer i alle deler av livet, det være seg åndelig, juridisk, moralsk, politisk, økonomisk og sosialt» (Abdullah Saeed: Islamic Thought - An introduction, side 13, professor i Australia, utdannet i Medina).

Det er viktig at Koranen ikke er Guds eneste åpenbaring, Allah har kommunisert i skrifter til bestemte profeter, som Torahen gitt til Moses og evangeliene gitt til Jesus, men Koranen er den endelige åpenbaring og gir den korrekte versjonen også av hendelser omtalt i det vi kaller Det gamle og nye testamentet. Uten at dette betyr at det ikke innenfor islam er store diskusjoner og lærerretninger om hvordan Koranen skal forstås i dag (jfr. sør-afrikaneren Farid Esack).

Det er denne forståelsen av Koranen som hellig i seg selv som ligger til grunn for den folkelige reaksjonen av vold mot dem som profanerer boken Koranen. Da er man kommet langt i å betrakte boken med ordene, og ikke dens budskap, som religionens kjerne. Denne måten å opptre på er ikke en anerkjent og akseptabel handlemåte for de fleste lærde muslimer, men er i en viss forstand den ytterste konsekvens av å se på en hellig skrift i seg selv som hellig.

Slikt sett, er det en åpenbar likhet mellom den ortodokse synet på Koranen i islam og de kristne biblisister, og deres beskyldning om vantro hos dem som ikke deler deres såkalte verbalinspirerte tolkning av Bibelen.

Min forgjenger Per Lønning sa det slik:

«En lære om bibelens ufeilbarhet hjelper ikke det minst dersom ikke bibelleseren har sin «lille bibel» å gå ut fra, det vil si bevisstheten om et sakssentrum som stiller enkelthetene i den bibelske boksamling på plass så alt annet må underordne seg evangeliet, nåden og Jesus Kristus Jeg kommer ikke i et forhold til Kristus ved et forhold til boken eller et forhold til formuleringene, men omvendt Kirken har ustanselig bruk for sin Bibel og sin bekjennelse, fullt vitende om at det denne bekjennelse bekjenner og denne Bibel bevitner, ikke er «Jeg tror på en ufeilbarlig bibel, eller jeg tror på et ord for ord ufravikelig formular», men «Jeg tror på Gud Fader, Guds sønn, Gud Den hellige Ånd. Vår trosvissnet og vår trosforpliktelse knytter seg til Ham vi tror på og hans løfter. Vårt forhold til vitnene er avledet fra, og underordnet, vårt forhold til ham. Vitnene peker, men det er synet som overbeviser, ikke hånden. Snur vi på

dette rangforholdet, er vi ikke lengre gudsydkere, men avgudsydkere» (Per Lønning, side 138f).

Eller som professor Jan Olav Henriksen sier det i Vårt Land 4. mars:

«Det kan synes som enkelte tar til rode for «bibeltroskap» som nærmer seg bibliolatri – avgudsydkelse av Bibelen. Denne har som konsekvens at Bibelen i sin helhet skal følges koste hva det koste vil, selv om det, som det sies, enkelte ganger er vanskelig å tolke den.»

5. Skriften alene

Luthers store gjennombrudd kom da han skjønnte at hele Skriften er inspirert av Den hellige ånd i den forstand at den i alt formidler evangeliet til menneskene. Det var dette som var kjernen i nøtten, Ordet i ordene. Det er derfor Skriftens **hva** som avgjør de enkelte bøkene og utsagnetes autoritet og normativitet. Dersom skriftordet strider mot evangeliet, er det evangeliet, og ikke ordene som har forrang. Ordet trumfer ordene.

«Guds evangelium er en god meddelelse, godt budskap som har lydt ut over hele verden gjennom apostlene, om en rett David, som har kjempet med synden, døden og djevelen og overvunnet dem. Dermed har han forløst, rettferdiggjort, levendegjort, frelst, stiftet fred og bragt tilbake til Gud alle som var fanget i synder, plaget av døden, overvældet av djevelen. Det har han gjort uten deres fortjeneste, hvilket de jubler over, takker Gud, lovpriser og fryder seg i all evighet» (Fortale til NT, Lønning, side 42). Evangeliet krever alene tro på (eller tillit til) Kristus, på at han har overvunnet synden, døden og helvete for oss og gjør oss fromme, levende og salige. Det gjør han ikke ved hjelp av våre gjerninger, men gjennom sine egne gjerninger, sin lidelse og død, for at vi skal ha hans død og seier til oss som om det var vi selv som hadde vunnet den» (Fortale til NT, i Lønning, side 45).

Gerhard Ebeling sier det slik:

«Det bokstavelige innhold er imidlertid nå ikke forstått som det historiske, men som det kristologiske innhold i teksten. Det betyr: Det egentlige innhold i salmene, det man skal holde seg til i arbeidet med dem, det er Kristus selv ... det er Kristus som er salmenes jeg» (Ebeling s 86).

Med Luthers egne ord:

«Andre går omveier og unnlater å komme til Kristus med teksten, som om de planmessig skulle flykte bort fra ham. Jeg derimot, hver gang jeg har en tekst som for meg er en nøtt med alt for hardt skall, kaster jeg den straks mot klippen (Kristus) og finner den mest velsmakende kjerne» (Luther, sitert i Ebeling, side 86).

Og Inge Lønning:

«Dette gjør at i «det aller innerste inne i Luthers reformatoriske kristendomsforståelse er: solus Christus – Kristus alene. Bare ut fra dette sentrum kan man forstå den høyst konkrete og realistiske tale om ordet som lever og sprer seg» (Inge Lønning forord i Levende Luther, side 22).

6. Et levende Ord

Ordet blir levende for mennesker i sin lengsel etter livstolkning og søking etter mening og holdepunkt i eksistensiell nød, når en tydelig avskjærer seg fra å gjøre ordene autoritative på feil måte og på feil område. Det er i den økumeniske kirke – i alle fall i vår tradisjon - allmenn enighet om at Skriften ikke har guddommelig autoritet i spørsmål knyttet til historiske spørsmål av allmenn karakter, naturvitenskap, geografi eller verdensbilde.

Det er ikke like entydig enighet når det gjelder Bibelens samfunnssyn og samfunnsideologi, selv om også mye er endret i vår forståelse siden antikkens samfunnssyn som Bibelen er så preget av. Det gjelder synet på slaver, på kvinner, på forholdet mellom rike og fattig, og på ulike minoriteter. Men fra tid til annen forsøkes dette samfunnssynet å bli revitalisert av enkelte grupperinger, etter min oppfatning ofte på måter som skygger for Ordet til fordel for en nokså tilfeldig utplukk av skriftsteder som underbygger bestemte oppfatninger. Dette skjer både til høyre og venstre i politisk forstand.

Men dersom vi kommer til Skriften for å møte Ordet om at Den treenige Guds bilde er den korsfestede og oppstandne Kristus, åpner den seg og blir et levende og transformerende Ord.

La meg gi et eksempel: I de såkalte *townships* i Sør-Afrika levde mange kvinner rammet av HIV/AIDS-epidemien som følge av seksuelle overgrep og mennenes utroskap. De var undertrykte som svarte i det hvite apartheid, som kvinner i et patriarkalsk samfunn, som voldtatte og som HIV-positive - den gang på begynnelsen av 1990-tallet sterkt stigmatisert. Kunne Skriften gi dem noen svar? De leste sammen fortellingen i 2Sam 13 om Davids datter Tamar, som blir voldtatt av Davids sønn Amnon. For det første oppdaget de at et liv som deres var en del av Skriften og at Gud derfor måtte bry seg og kjenne til deres liv og forstå deres situasjon. Men de så også at både Absalon og David forsøkte å usynliggjøre henne og det som hadde skjedd. Men de merket seg at Absalom hevnet henne og drepte Amnon.

Slik så de at deres lidelse var synlig i den korsfestede Kristus, konkretisert i dette tilfelle i Tamar som var deres søster, og den oppstandne Kristus i anerkjennelsen av deres verd som ga livskraft til videre liv. Og mer enn det, deres lesning ble gjort levende i samtalegrupper over hele Afrika og i dag har de bidratt til at også dere, her på Litteraturhuset, får en berøring med det levende Ordet.

Det er dette er Ordet som gjør levende og som virker i kirkens bekjennelse, forkynnelse og sakramentsforvaltning. Det er dette Ordet som utruker oss til nestekjærlighet og samfunnsengasjement for undertrykte, flyktende, sårede og ensomme mennesker.

Litteratur:

Inge Lønning(red): Levende Luther – et utvalg av tekster, Land og Kirke 1967

Gerhard Ebeling: Luther, en innføring i hans tenkning, Land og kirke 1978

Farid Esack: The Quran - A user's guide, Oxford 2007

Inge Lønning (red): Frihet til tro, en bok om bibel og bekjennelse, Land og kirke 1980

Per Lønning: Bibel og bekjennelse – et apropos til norsk kirkelig debatt, i Inge Lønning: Frihet til tro
Martin Luther: Guds Ord, menneskers språk, Bibelselskapet 1983
Abdullah Saeed: Islamic Thought, London 2006
Rabbi Jonathan Sacks: The great partnership, New York 2011
Leiv Aalen: Hilsen fra en kollega, i Festskrift til John Nome, Luther 1974